

ВИРОЩУВАННЯ НІШЕВИХ КУЛЬТУР У ГОСПОДАРСТВАХ НАСЕЛЕННЯ

Господарства населення – одні з основних виробників сільськогосподарської продукції, які самостійно забезпечують сільське населення продуктами харчування та підтримують продовольчу безпеку держави. Обираючи спеціалізацію, малому агробізнесу (а саме господарствам населення) варто орієнтуватися на ті види продукції, попит на які стабільно зростає.

Вибір спеціалізації виробництва сільгосппродукції дрібних товаровиробників виступає головним принципом розвитку даних господарств, до яких відноситься й вирощування нішевих культур, що має безліч перспектив. На ринку нішевими називають культури, на які є ситуативний або постійний підвищений комерційний або соціальний попит, або продукцію, якої потребує вузький сегмент споживачів [1].

Основні критерії, що дають підстави для віднесення тих чи інших сільськогосподарських культур до категорії нішевих, це – малорозвиненість конкретного ринку, перевищення попиту над пропозицією, низька конкуренція у секторі виробництва продукції, високі закупівельні ціни та високий рівень дохідності з одиниці площі вирощування за відносно мінімальної потреби у цій площі. Важливою особливістю нішевих культур є і те, що вони, як правило, досить ресурсномісткі, а їхнє виробництво досить складно або взагалі неможливо масштабувати [1].

Однією з нішевих ягідних культур, яку можуть вирощувати господарства населення, є кизил, який поширений в Італії, Франції, Польщі, Чехії і нещодавно почали висаджувати в Україні. Кизил володіє високими смаковими, харчовими та лікарськими властивостями, що зумовлені наявністю в плодах пектинових речовин, глюкози й фруктози, вітамінів, мінеральних солей, які допомагають людям із захворюваннями серцево-судинної системи. Саме ці якості кизилу і є драйвером, аби не тільки вирощувати і продавати свіжі ягоди, а й робити на їх основі соуси, компоти, варення тощо [2].

Найменшою нішевою культурою є амарант, що може належати як до зернових, так і до олійних, хоча всі звикли бачити її, як декоративну квітку на клумбах. Амарант – відмінний харчовий продукт, його масло і пророщене насіння мають цілющі властивості, це

комора унікального білка вищої якості, що містить лізин – цінну й незамінну для організму амінокислоту [3].

На сьогоднішній день відомо близько 20 видів швидкоростучих нішевих енергетичних рослин, які можна вирощувати для отримання рослинної біомаси – евкالیпт, тополь, верба, свічграс, міскантус та інші. Зібрана біомаса використовується для виробництва теплової та електричної енергії, може бути сировиною для виробництва твердого біопалива, як паливні гранули і брикети. Основна конкурентна перевага зазначених культур перед традиційними полягає в тому, що для їх вирощування не обов'язково використовувати сільськогосподарські угіддя [4].

Однією із популярних європейських енергетичних рослин є швидкоростуча багаторічна злакова культура міскантус (слонова трава). За рахунок високої врожайності сухої біомаси, високої теплотворної здатності, низької природної вологості стебел на час збирання, міскантус є найефективнішою, порівняно з іншими енергетичними сільськогосподарськими культурами, рослиною для виробництва твердого біопалива [5]. Одна тонна сухої маси міскантусу еквівалентна 400 кг сирої нафти, 1,7 т деревини, 515 м³ природного газу або 620 кг кам'яного вугілля.

Просо прутоподібне або свічграс належить до перспективних багаторічних злакових енергетичних культур. Свічграс не вимогливий до вмісту вологи та поживних речовин у ґрунті, має високу природну стійкість до хвороб і шкідників, що дозволяє отримувати стабільні врожаї сухої біомаси на малопродуктивних еродованих землях [6]. Перевага міскантуса полягає у посухостійкості, тому його слід вирощувати на півдні України.

Якщо сорго, міскантус, свічграс та інші енергетичні рослини є вже досить відомими серед вітчизняних аграріїв, то, наприклад, павловнія з'явилася нещодавно. Лише останніми роками її почали вирощувати в Україні. Ця рослина досить швидко росте й має високі показники тепловіддачі, а відтак її можна використовувати в якості сировини для виробництва паливних брикетів та палет. Крім усього зазначеного, павловнія може вирощуватися на бідних поживними речовинами й забруднених ґрунтах із застосуванням інтенсивних технологій. Ще однією перевагою культури є її здатність поглинати велику кількість вуглецю CO₂ та запобігати ерозії ґрунту [4].

Енергетичні рослини – це швидко зростаючі сорти багаторічних дерев і кущів, а також спеціальні однорічні рослини з високим вмістом сухої маси для використання як твердого, так і рідкого біопалива. Сьогодні відомо близько двадцяти видів швидкоростучих рослин, що вирощуються для отримання рослинної біомаси: евкالیпт, тополя,

верба, міскантус, двукісточник тростиноподібний, просо прутувидне, артишок іспанський тощо, зібрана біомаса яких використовується для виробництва теплової та електричної енергії у вигляді тирси для прямого спалювання, а також як сировина для виробництва твердого біопалива (паливні гранули і брикети).

Малоймовірно, що великі компанії вирощуватимуть нішеві культури в промислових обсягах. Однак для невеликих господарств, які шукають недорогі у виробництві, але прибуткові культури, саме нішеві можуть стати надійною альтернативою. Тим більше, що в умовах фінансової кризи диверсифікація виробництва дає змогу залишатися на плаву.

Щоб виробництво нішевих культур було успішним, агровиробникам варто сконцентруватися передусім на якості, а не на кількості. Кількість і великі партії для продажу на експорт вони повинні забезпечити шляхом об'єднання у кооперативи та асоціації.

Інформаційні джерела:

1. Удова Л.О. Нішеві культури – нові перспективи для малих суб'єктів господарювання в аграрному ринку // Удова Л.О., Прокопенко К.О. *Економіка та прогнозування*. 2018. № 3. С. 102-117; Черевко І. Поняття нішевих культур та їхнє місце у диверсифікації сільськогосподарського виробництва. *Аграрна економіка*. 2018. Т. 11, № 1-2. С. 5-14.
2. Бізнес на кизилі: плюси, мінуси та «підводне каміння». URL: <https://agrobusiness.com.ua/biznes-na-kyzyl-плюси-минусы-та-підводне-каміння>.
3. В Україні впроваджуються технології переробки амаранту. URL: <https://agroportal.ua/ua/news/rasteniєvodstvo/v-ukraine-vnedryayutsya-tehnologii-pererabotki-amaranta/>.
4. Кернасюк Ю. Перспективи вирощування енергетичних культур. 2019. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/15376-perspektivy-vyroshchuvannya-enerhetychnykh-kultur.html>.
5. Степанушко Л. Міскантус гігантський: гаряча пропозиція. 2017. URL: <https://propozitsiya.com.ua/miskantus-gigantskiy-goryachee-predlozhenie>.
6. Роїк М.В. Які рослинні культури більш придатні для виготовлення твердих видів біопалива? 2020. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/idei-trendy/item/16436-yaki-roslynni-kultury-bilsh-prydatni-dlia-vyhotovlennia-tverdykh-vidiv-biopolyva.html>.